

СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АСОСИЙ МУАММОЛАРИ ВА НОМУТАНОСИБЛИКЛАРИ

PhD Муқимов Ботир Мурабзалович
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
ORCID: 0009-0001-8973-8903
mbm0888@mail.ru

Аннотация. Мазкур мақолада мамлакатда солиқ соҳаларида тадбиркорлик фаолиятини юритиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, бизнес доираларнинг ишончини янада мустаҳкамлашга қаратилган кенг қўламли ислоҳотлар ёритилган. Бундан ташқари, Ўзбекистон иқтисодиёти ўсиб бораётган, ички ва хорижий инвестицияларни жалб этиш истагида бўлган мамлакат сифатида солиқ тизимини ислоҳ қилиш муҳимлигини эътироф этди. Шу билан бирга, Ўзбекистон солиқ тизимида амалга оширилаётган айрим муҳим ислоҳотлар ўрганилиб, хориж тажрибаси, мамлакатимизда уни қўллаш бўйича илмий-амалий хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: солиқ сиёсати, солиқ маъмурчилиги, солиқ тушумлари, таҳлика-таҳлил, хавфлар, самарадорлик, рақамли платформа, усуллар ва воситалар, илғор ахборот-коммуникация технологиялари, таҳлил, оптималлаштириш, солиқ имтиёзлари, солиқ ставкаси.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И НЕДОСТАТКИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

PhD Муқимов Ботир Мурабзалович
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье рассматриваются масштабные реформы, направленные на создание благоприятных условий для ведения предпринимательской деятельности в налоговой сфере страны, дальнейшее укрепление доверия деловых кругов. Кроме того, Узбекистан признал важность реформирования налоговой системы как страна с растущей экономикой и желанием привлечь внутренние и иностранные инвестиции. При этом были изучены некоторые важные реформы, реализованные в налоговой системе Узбекистана, разработан зарубежный опыт, научно-практические выводы и предложения по его применению в нашей стране.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговое администрирование, налоговые поступления, анализ, риски, эффективность, цифровая платформа, методы и инструменты, передовые информационно-коммуникационные технологии, анализ, оптимизация, налоговые льготы, налоговая ставка.

MAIN PROBLEMS AND SHORTCOMINGS IN IMPROVING TAX ADMINISTRATION

PhD **Mukimov Botir Mirabzalovich**
Tashkent State University of Economics

Abstract. This article discusses large-scale reforms aimed at creating favourable conditions for doing business in the country's tax sphere, further strengthening the confidence of the business community. In addition, Uzbekistan has recognised the importance of reforming its tax system as a country with a growing economy and a desire to attract domestic and foreign investment. At the same time, some important reforms implemented in the tax system of Uzbekistan were studied, foreign experience, scientific and practical conclusions and proposals for its application in our country were developed.

Key words: tax policy, tax administration, tax revenue, analysis, risks, efficiency, digital platform, methods and tools, advanced information and communication technologies, analysis, optimization, tax benefits, tax rate.

Кириш.

Ҳозирда жаҳонда солиқ маъмурчилигини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш механизмларини такомиллаштиришга йўналтирилган қатор илмий тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Солиқ сиёсати стратегияси орқали инклюзив ўсиш суръатларига эришиш, солиқ тизимида даромадларни ошириш қобилиятини ошириш ҳамда давлат харажатларининг барқарорлигини таъминлаш, ривожланаётган давлатларнинг фискал сиёсатини кучайтириш, адолатли ва инклюзив солиқ тизимини жорий этиш, солиқ сиёсати стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш механизмларини такомиллаштиришда рақамли платформалардан самарали фойдаланиш кабилар бу борадаги илмий тадқиқот ишларининг устувор йўналишларидан ҳисобланади. Ушбу ислохотлар нафақат даромадларни йиғишни кучайтиришга, балки бизнеснинг ўсиши, инновациялар ва барқарор ривожланиш учун қулай муҳит яратишга қаратилган.

Адабиётлар шарҳи.

Гончаренко (2021) фикрича, “солиқларни оптималлаштириш” ҳозирги вақтда жуда мураккаблашиб бормоқда. Солиқ назорати солиқ харажатларини оптималлаштиришга қизиқишда бўлишлари керак, шунда бизнесменлар “солиқдан қочиш” тушунчасини унитадилар

Байбородина (2010) “солиқ ислохотлари – солиқ тизимини кенг кўламли қайта қуриш ва уни бошқариш механизмини ўзгартириш асосида солиқ муносабатларининг чекланган ёки тубдан ўзгариши сифатида” таърифлайди.

Майбуров (2007) “солиқ ислохоти солиқ тизимини тубдан ўзгартиришни давлат солиқ сиёсатининг янги мазмунига мослаштириш” деб таъкидлайди.

Богатыреванинг (2014) фикрича, “солиқ ислохоти бу давлат солиқ тизимидаги қонуний равишда белгиланган ўзгариш, бу давлат солиқ сиёсати стратегиясини ўзгартиришга асосланади. Шундай қилиб, солиқ сиёсати тактикасининг ўзгариши солиқ ислохотига олиб келмайди. Фақат солиқ тизимига тегишли амалдаги қонунчиликдаги ўзгартиш ва қўшимчалар сифатида кўриб чиқилади. Солиқ сиёсати стратегиясидаги ўзгаришлар мамлакатда солиқ ислохотларини амалга ошириш учун асосдир.

Дементьева (1689) солиқ сиёсатини давлат иқтисодий сиёсатининг инъикоси эканлигини, у мустақил аҳамиятга эгаллиги ва солиқларнинг илмий назариясига асосланиши лозимлигини таъкидлайди. “Амалга оширилаётган солиқ сиёсатининг натижалари кўп жиҳатдан давлат ўз иқтисодий сиёсатига қандай тузатишлар киритишга мажбур эканлигини, солиқ тизимини қандай қуриш кераклигини белгилайди”.

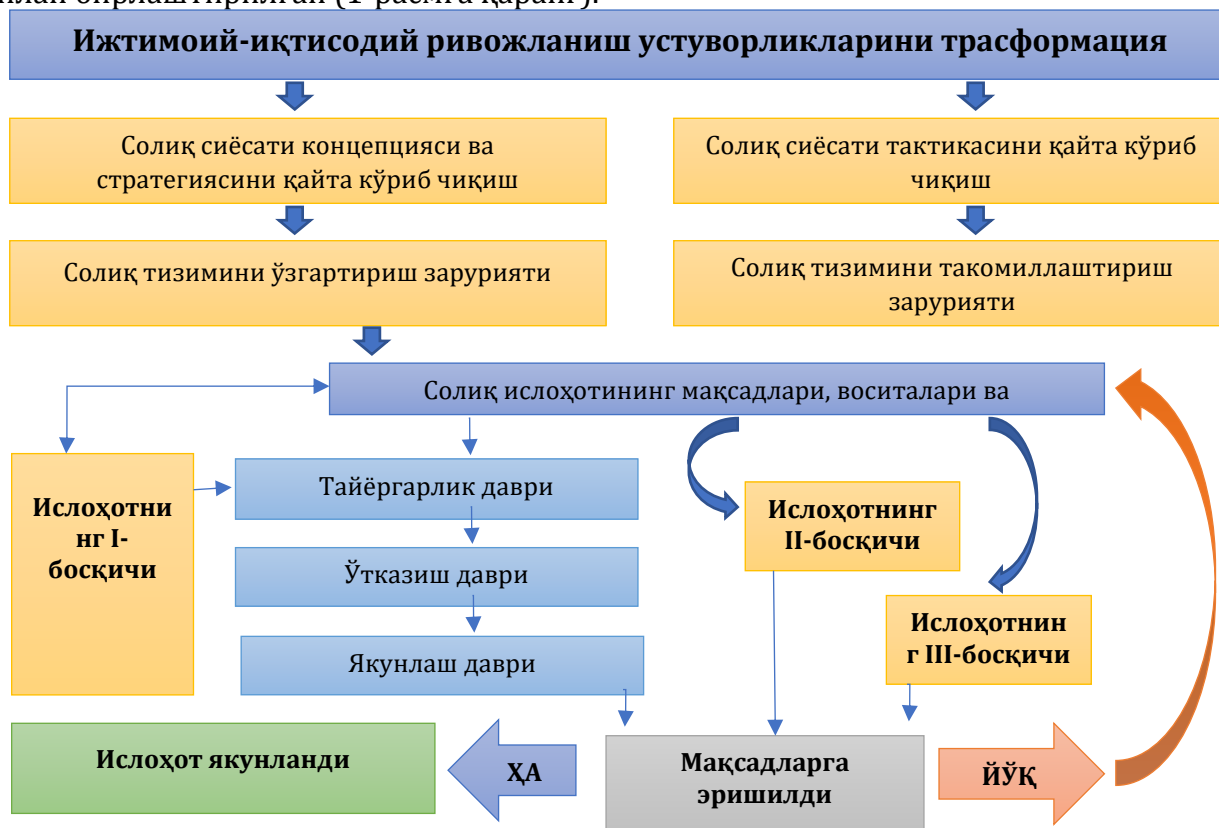
Карп (2001) Солиқ сиёсати давлатнинг ўрта ва узоқ муддатли истиқболдаги умумий молиявий сиёсатининг таркибий қисми бўлиб, солиқ соҳасидаги давлат фаолияти концепцияси, солиқ механизми, солиқ тизимини бошқариш каби тушунчаларни ўз ичига олади.

Журавлева (2007) иқтисодчи олимнинг фикрича, “солиқ салоҳияти” инглизча сўз «tax capacity» – «солиқ қобилияти»га мос келиб, маълум бир маъмурий бирлик доирасида солиқ базасининг давлат, ҳудуд, маҳаллий тузилмалар бюджет тизимида солиқ даромадларини етказиб бериш қобилияти билан аниқланади

Халқаро валюта фонди экспертлари Силвани ва Баерларнинг (1997) бу борадаги илмий қарашлари қуйидагича: “солиқ маъмурчилиги стратегияси – узоқ муддатли солиқ маъмурчилиги операцияларининг самарадорлигини оширишга қаратилган тадбирлар сифатида баҳоланиб, мамлакатда солиқ узилиши (тўланиши керак бўлган ва келиб тушган тушумлар ўртасидаги фарқ) ҳажми ва уни камайтириш учун қўлланиладиган чоралар кескинлиги асосида тайёрланиши керак” дея таъкидлашган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Ҳозирги вақтда солиқ тизимида қўйиладиган асосий талаб замонавий солиқ сиёсатининг асоси бўлган иқтисодий самарадорлик ва ижтимоий адолатдан иборат иккита муҳим устувор тамойил доирасида қўйилади. Стиглиц (1997) томонидан таъкидланганидек, “бу муаммонинг саволлари кўп ҳолларда етарлича ўзига хос ва тушуниш учун қийин ҳисобланади”. Ушбу жиҳат солиқ сиёсатини тушуниш учун асос эканлигини ҳисобга олсак, муҳим амалий қизиқиш чуқур илмий ўрганишни талаб қилади. Ислохотларни амалга ошириш маълум вақтни талаб қилишини ҳисобга олиб, вақт ўтиши билан давомийлиги ва чўзилишига қараб, қисқа, ўрта ва узоқ муддатли солиқ ислохотларига ажратилади, уларнинг барчаси уларни амалга ошириш алгоритми билан бирлаштирилган (1-расмга қаранг).

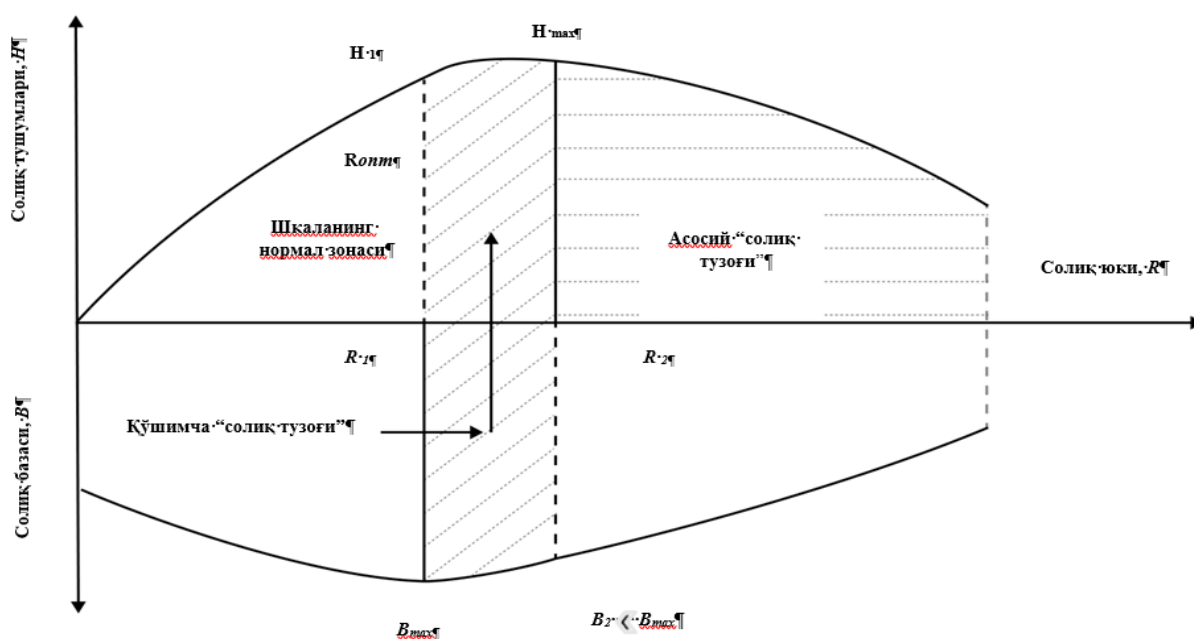
1-расм. Солиқ ислохотини ўтказишнинг шартли алгоритми¹²⁶

¹²⁶ Муаллиф томонидан муаллиф томонидан хорижий тажрибани ўрганиш асосида тузилган

Умумэтироф этилган самарадорлик мезони – жамият фаровонлиги максимал даражага етадиган иқтисодий ресурслар ва ишлаб чиқарилган товарларни мақбул тақсимлаш мезони - бу “Парето мақбуллиги” мезони бўлиб, у ресурсларни (товарларни) ҳар қандай қайта тақсимлаш бир субъектнинг ҳолатини яхшилаётган бўлмайдиган, шу билан бошқасининг ҳолатини ёмонлаштирмайдиган мувозанат ҳолатининг мақбул даражасини аниқлашга имкон беради (Журавлева, 2007). Бироқ, аслида ҳеч бўлмаганда битта одамнинг фаровонлигининг ёмонлашишига олиб келмайдиган ҳар қандай ижтимоий аҳамиятга эга ўзгаришларни амалга ошириш деярли мумкин эмас.

У бу эгри чизиқни Лаффер эгри чизиғига қўйди. Яхши идрок этиш учун биз ушбу эгри чизиқларни координата панжарасининг турли чоракларига жойлаштирдик (2-расмга қarang).

2-расмдан кўриниб турибдики, фискал оптимал деб номланган R_1 ва R_2 нуқталари (1 ва 2-турдаги Лаффер нуқталари) бир-бирига тўғри келмайди, бу фискал қарама-қаршилиқларнинг шартли зонаси мавжудлигини кўрсатади, бу ерда ўрганилаётган солиқ сиёсати доирасида солиқларнинг рағбатлантирувчи ва фискал функциялари ўртасидаги зиддият акс этади.

2-расм. “Фискал қарама-қаршилиқлар зонаси”нинг шаклланиши ¹²⁷

Биринчиси ишлаб чиқарувчини қўллаб – қувватлаш ва рағбатлантиришга, иккинчиси эса бюджетни таъминлашга қаратилган. Шунга кўра, солиқ юкининг ҳақиқий қийматини “фискал қарама-қаршилиқлар зонасига” кириши шуни кўрсатадики, мавжуд босим туфайли бизнес ишлаб чиқаришдаги турғунлик режимига ўтади, шу вақтнинг ўзида бюджет эса тўлишда давом этади.

Муаммо шундаки, бу зона Лаффернинг тақиқланган зонасига тўғри келмайди, у унинг чап томонида жойлашган бўлиб, Лаффернинг сўзларига кўра нормал зонага тўғри келади: R_1 дан R_2 гача. Шундай қилиб, кўшимча “солиқ тузоғи” пайдо бўлади, бу солиқ юкини унинг юқори чегараларидан анча пастроққа ўрнатишни талаб қилади. Кўриб турганимиздек, “фискал қарама-қаршилиқлар зонаси” мавжудлиги сабабли шкаланинг нормал зонаси сезиларли даражада торайиб бормоқда. Бу ерда муҳим амалий хулоса шундан иборатки, рухсат этилган максимал чегара солиқ сиёсати учун мақсадли

¹²⁷ Муаллиф томонидан назарий ёндашувларни ўрганиш асосида тузилган.

қўлланма бўлиши мумкин эмас, чунки у иқтисодиёт манфаатлари ва бюджет эҳтиёжларига мос келмайди. Солиқ сиёсати солиқ юкини унинг юқори чегарасидан анча паст даражада – “фискал қарама-қаршиликлар зонаси” нинг чап чегарасида, яъни 1-турдаги Лаффер нуқтасига иложи борича яқинроқ ўрнатишга қаратилиши керак.

Оптималь солиқ юки - бу солиқларнинг фискал ва тартибга солиш функцияларининг мувозанатли комбинациясини таъминлашга, давлат ва солиқ тўловчилар манфаатларининг муросага келишига имкон берадиган солиқ ундирувлари даражасидир. Оптималь солиқ юкининг ($R_{\text{опт}}$) ҳажми 2.6-расмдаги фискал қарама-қаршиликлар зоналарининг чап томонида бўлиши керак, яъни $R_{\text{опт}} \leq R_1$ юкига мос келиши керак, чунки R_1 нуқтасининг ўнг томонида қўшимча солиқ тузоғининг таъсири пайдо бўлади. Ушбу мақбул шарт давлат солиқ сиёсатининг асоси бўлиши керак. Юкни сезиларли даражада камайтириш R_1 бюджет учун хавф туғдиради, чунки эгри чизиқдан пастга силжиш бюджет тушумининг янада пасайишини таъминлайди ва юқорига силжиш мақбул эмас, чунки бу иқтисодиёт учун қийинчиликлар келтириб чиқаради. Оптималь солиқ юкини аниқлаш муаммоси Лаффер назариясида ўз аксини топмасада, гарчи 1 ва 2-турдаги Лаффер нуқталарини етарли миқдорда аниқлаш муаммоси ҳали ҳам долзарб бўлиб қолсада, замонавий ёндашувлар маълум даражада бўшлиқни тўлдиришга имкон беради. Натижада, солиқ тизимининг ислоҳ қилиниши зарурлиги тўғрисида сигнал бўлиши керак бўлган солиқ юкининг максимал чегарасига эришиш белгиларини ўз вақтида аниқлаш зарурияти юзага келади.

Замонавий ривожланиш шароитида кўплаб мамлакатлар солиқ иқлимининг ўзига хос афзалликлари ва давлатнинг бизнес ва тадбиркорлик фаолиятига содиқлигини кўрсатадиган ижобий солиқ имиджини шакллантиришга ҳаракат қилмоқдалар (Чугунова, 2019). Ўзбекистон раҳбарияти томонидан ҳам давлат солиқ хизмати органларининг ижобий имиджи ва ягона услубини яратиш асослари йўлга қўйилди (Қарор, 2018).

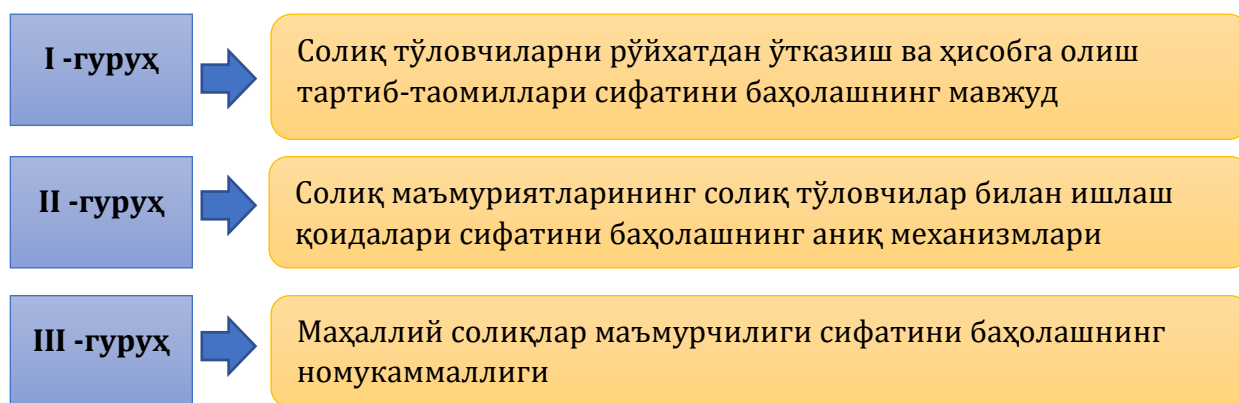
Жаҳон иқтисодий алоқалари тизимининг глобаллашуви жараёни махсус турдаги рақобатнинг пайдо бўлишига ёрдам берди - халқаро солиқ рақобати, унинг муҳим вазифаларидан бири қулай солиқ ставкалари ва солиқ режимлари туфайли хорижий капитал технологиялари ва ноу-хауларнинг кириб келишини рағбатлантиришдир, уларнинг асосий мақсади солиқ тушумларини кўпайтириш, иш ўринларини яратиш, меҳнат унумдорлигини ошириш ва иш ҳақи, самарали бозор инфратузилмаси ва шу билан бутун мамлакат аҳолисининг фаровонлигини ошириш ҳисобланади.

Шундай қилиб, солиқ сиёсати миллий даромаднинг ўсишига, ҳукумат фойдасига солиқ тушумларининг кўпайишига (ривожланишни рағбатлантирадиган солиқ тизимининг мультипликацион таъсири) қаратилган. Бундан ташқари, иллюстрацияга кўра, эгри солиқ назариясида А. Лаффер паст солиқлар солиқ базасининг доимий ўсиши ҳисобига тушумларнинг кўпайишига ёрдам берадиган масштабни самарани намоён бўлишини кутиш мумкин.

Халқаро солиқ рақобати шакллари орасида қуйидагиларни ажратиш мумкин:

- солиқ сиёсатининг тўпланган ўз тажрибасига, шунингдек, хорижий мамлакатларнинг илғор ютуқларига йўналтирилишига асосланган адолатли солиқ рақобати (fair tax competition) (Громов, 2020);

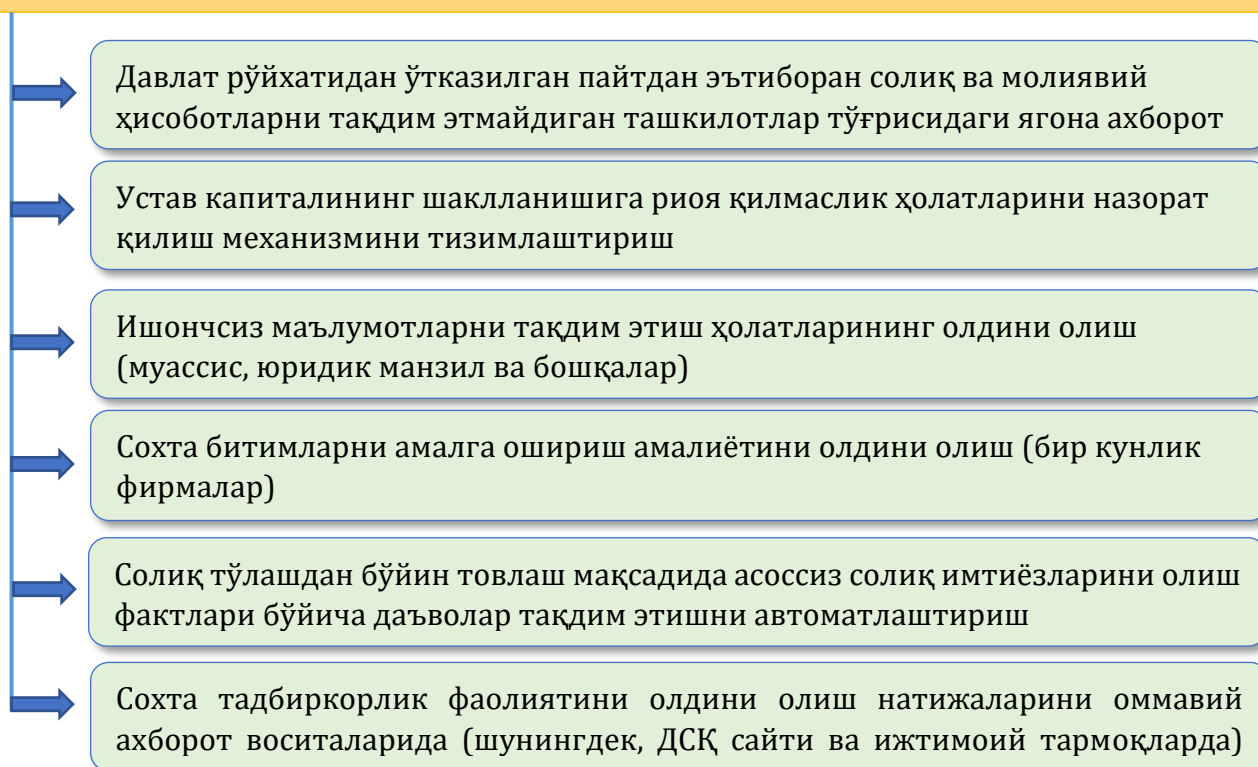
- миллий солиқ идораларининг тарихий шаклланган маданий анъаналарини эътиборсиз қолдириш, солиқ солишнинг умумэтироф этилган тамойиллари ва нормаларини, шунингдек солиқ тўлашдан бўйин товлаш мақсадида даромадларни яширишга қаратилган ҳаракатларни эътиборсиз қолдириш натижасида юзага келган адолатсиз солиқ рақобати (harmful tax competition) (Сборник, 2017).

3-расм. Солиқ сиёсати чоралари самарадорлигини баҳолашнинг асосий муаммолари ¹²⁸

Муаммоларнинг биринчи гуруҳи деярли барча мамлакатларга хос бўлиб, ўтиш даври иқтисодиёти учун алоҳида аҳамиятга эга. Солиқ тўловчиларни рўйхатдан ўтказиш ва ҳисобга олишнинг номукамаллиги билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилиш учун солиқ назорати жараёнида қуйидаги бир қатор чора-тадбирларни амалга ошириш таклиф этилади (4 - расмга қаранг).

I - гуруҳ - Солиқ тўловчиларни рўйхатдан ўтказиш ва ҳисобга олиш тартиб-таомиллари сифатини баҳолашнинг мавжуд воситаларининг номукамаллиги

4-расм. Солиқ тўловчиларни рўйхатга олиш муаммолари ва уларни ҳал қилиш йўллари ¹²⁹

¹²⁸ Муаллиф томонидан тузилган.

¹²⁹ Муаллиф томонидан тузилган.

Шу билан бирга, шуни таъкидлаш керакки, давлат рўйхатидан ўтказиш тартибини кучайтириш фойдасига баланснинг ўзгариши қонуний бизнес учун соя компоненти фойдасига шароитларнинг ёмонлашишига олиб келиши мумкин. Бинобарин, ушбу жараён тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тартибига, шунингдек маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги Кодексга бир қатор мувозанатли ўзгартиришлар киритилиши билан амалга оширилиши керак:

- давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун аниқ ва ошқора мезонларни белгилаш (юридик шахсни ташкил этиш тартиби бузилганлиги муносабати билан, дисквалификация қилиш тўғрисидаги қабул қилинган қарор ва юридик шахсни таъсис этиш ҳуқуқидан маҳрум қилиш муносабати билан ҳужжатларнинг амалдаги Қонунчилик талабларига мос келмаслиги);

- давлат рўйхатидан ўтказиш муддатларига риоя этилиши устидан назоратни кучайтириш;

- тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг ягона реестрига ўз вақтида ўзгартиришлар киритилишини (манзил, муассислар ва бошқаларни ўзгартириш) лозим даражада назорат қилишни таъминлаш;

- ягона стандартларга асосланган тадбиркорлик субъектларининг идоралараро ахборот базасини онлайн тарзда яратиш;

- устав капитали миқдорининг соф активлар суммаси (ҳисобот даври) тенглиги принципи асосида фақат пул эквивалентида давлат рўйхатидан ўтказилганда устав капиталини шакллантириш имкониятини белгилаш;

- ҳужжатларда юридик шахс маълумотлари (манзили, контактлари ва бошқалар) тафовути аниқланган тақдирда тадбиркорлик субъекти фаолиятини вақтинча тўхтатиб туриш.

- маъмурий тартибда тугатилган юридик шахсларнинг солиқ муассисларига янги ташкилотлар ташкил этишда 3 йилгача таъсисчи сифатида қатнашиш ҳуқуқидан маҳрум этиш имкониятини назарда тутиш.

Муаммоларнинг иккинчи гуруҳи солиқ тўловчиларга қуйидаги йўналишларда солиқ хизматларини кўрсатиш бўйича солиқ органларининг иш қоидаларини такомиллаштириш зарурати билан боғлиқ:

- солиқ мажбуриятларини ўз вақтида ва тўлиқ бажариш учун солиқ тўловчилар учун қулай шароитларни такомиллаштириш;

- солиқ хизматининг ижобий обрўсини яратиш;

- солиқ маданиятини шакллантириш.

Шуни таъкидлаш керакки, ушбу мақсадларни амалга ошириш учун жуда кўп ишлар қилинган, солиқ тўловчилар билан ўзаро муносабатларнинг жорий этилаётган контакtsiz шакллари кенг қўлланилмоқда (ҳозирги кунда Ўзбекистонда 50 турдаги интерактив хизматлар жорий этилган, 41 турдаги автоматлаштирилган ахборот тизимлари ишга туширилган, 100% солиқ ҳисоботлари электрон шаклда тақдим этилмоқда ва ҳоказо), бунинг натижасида электрон солиқ хизматлари билан қамраб олиш даражаси 95% гача етказилган (Кудбиев, 2022).

Шундай қилиб, солиқ ҳисоботини телекоммуникация каналлари орқали тақдим этиш тартибини такомиллаштириш солиқ тўловчилар билан ишлашнинг устувор йўналишларидан бири бўлиб, бу ҳисоботларни ихтиёрий равишда топшириш (99,1%) ва солиқларни ихтиёрий тўлаш (95,8%) юқори даражасини қўллаб-қувватлайди (Кудбиев, 2022).

Солиқ органлари билан ишлашнинг энг қийин жиҳатларидан бири - бу солиқ тўловчиларнинг мурожаатлари билан тизимли ишларни ташкил этишдир, бунда асосий муаммо тушаётган сўровларнинг нотўғри шаклланишидир. Шу муносабат билан солиқ органлари томонидан ўқув ва консалтинг аудио ва видео материалларини мунтазам равишда тарқатиш, тематик давра суҳбатлари, семинарлар, тренингларда фаол

иштирок этиш ва оммавий ахборот воситаларида мақолаларнинг мунтазам нашр этилишини таъминлаш зарур. Ҳозирги вақтда солиқ органлари солиқ тўловчилар билан ҳамкорликни кучайтириш доирасида фаолият турига қараб солиқ режимини танлаш имкониятини берувчи “Солиқчи-кўмакчи” (солиқ тўловчининг ёрдамчиси) тамойили асосида тизимли иш олиб бормоқда. Солиқ тўловчининг шахсий кабинети орқали экстерриториаллик тамойилларига асосланган манзилли ишлар йўлга қўйилди.

Инспекция ходимларининг ижобий психологик кайфиятини ва солиқ хизматларини кўрсатишга тайёрлигини ошириш мақсадида ходимларни солиқ тўловчилар билан ишлашнинг психологик кўникмаларига ўргатиш тадбирларини ташкил этиш роли ортиб бормоқда.

Ходимларнинг стрессга чидамлилигини оширишга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш солиқ тўловчилар билан ўзаро муносабатларда зиддият даражасини сезиларли даражада камайитиришга ёрдам беради.

Шундай қилиб, солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш сифатини оширишга қаратилган солиқ органлари ишининг қуйидаги асосий тадбирлари амалга оширилди:

- солиқ органларининг моддий-техника базасини такомиллаштириш;
- кадрлар салоҳиятини ривожлантириш (кадрлар малакасини ошириш ва ошириш, шунингдек ходимларни моддий рағбатлантириш чоралари);
- солиқ тўловчилар учун солиқларни автоматлаштирилган ҳисоб-китобга босқичма-босқич ўтказиш орқали солиқ хизматлари кўрсатиш тизимини янада такомиллаштириш. Масалан, 2022 йилда тажриба доирасида Хоразм вилоятида (Фармон, 2021) пилот лойиҳани амалга ошириш якунлари бўйича солиқ органлари солиқ ҳисоботини бепул ҳисоблаб, шакллантирадиган тартиб ўрнатилди:

- мол-мулк солиғи бўйича - Кадастр агентлиги органларининг маълумотлари асосида;

- қўшилган қиймат солиғи, акциз солиғи ва айланмадан олинадиган солиқ бўйича электрон ҳисобварақ-фактуралар ва онлайн назорат-касса машиналари маълумотлари, шунингдек солиқ органларида мавжуд бўлган бошқа маълумотлар асосида.

2023 йил 1 январ ҳолатига кўра қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаш ва ҳисоб-китобларни шакллантиришни автоматлаштириш даражаси 86% даражасида таъминланди. Келгусида давлат солиқ хизмати органлари ушбу янгиликни қолган солиқлар бўйича босқичма-босқич тарқатишни назарда тутди.

- тушунтириш ишларини олиб бориш ва солиқ тўловчиларнинг солиқ маданиятини ошириш масалалари бўйича жамоатчилик вакиллари ва профессионал жамоалар (ССП, аудиторлик ва бухгалтерия уюшмалари ва бошқалар) билан фаол ҳамкорлик қилиш;

- солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш сифатини яхшилаш ва солиқ тўловчилар солиқ органлари фаолиятининг бошқа жиҳатлари бўйича фикр-мулоҳаза тизимини (шу жумладан сўровномани) ривожлантириш.

Муаммоларнинг учинчи гуруҳи маҳаллий солиқларни маъмурлаштириш билан боғлиқ, чунки уларнинг қиймати деярли иқтисодий шароитга ва солиқ тўловчилар фаолиятининг шартларига боғлиқ эмас. Шу муносабат билан ҳудудий ва маҳаллий солиқларни солиқ маъмуриятчилигининг қуйидаги долзарб муаммоларини ҳал қилишни таъминлаш мақсадга мувофиқдир:

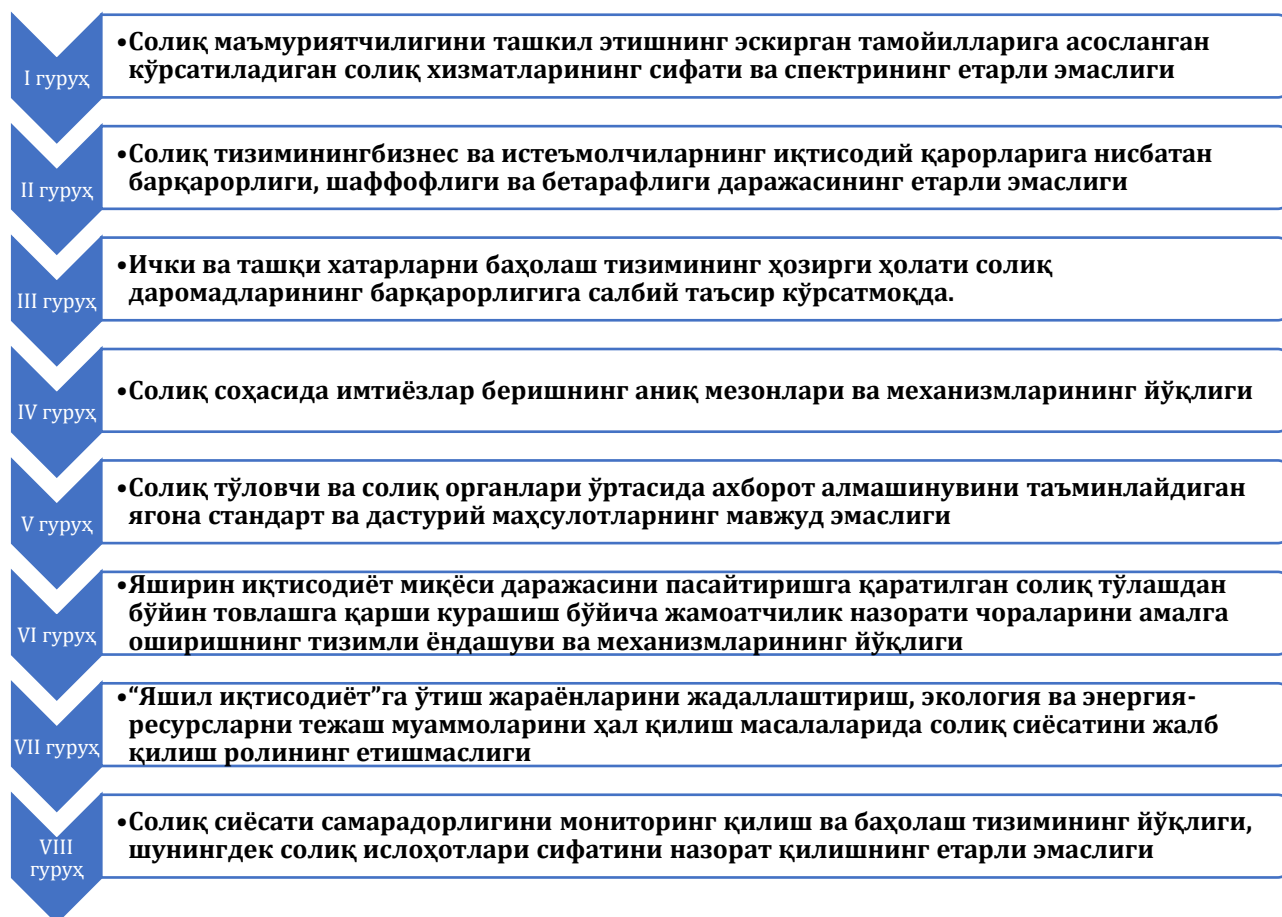
- рўйхатга олиш органлари билан ахборот алоқаларининг етарли даражада эмаслиги;

- уй-жой секторини қуриш учун кўп сонли ҳудудларни ноқонуний эгаллаб олиш, шунингдек, давлат рўйхатидан ўтказиш билан боғлиқ бир қатор муаммолар туфайли мулкдорлар тўғрисида расмий маълумотларнинг йўқлиги сабабли ерларни солиққа тортишнинг тўлиқ қамрови қийинлиги;

- кўчмас мулк объектларини рўйхатдан ўтказишга мажбурлаш механизмларининг номукамаллиги туфайли ҳам ижро этувчи ҳокимият органлари, ҳам аҳолининг мотивацияси пастлиги;

- солиқ тўловчиларга манзилларини ўзгартирганда (яшаш жойи ва бизнес жойи) хабарномаларни етказишдаги узилишлар.

Хорижий амалиёт натижаларини таҳлил қилиш асосида ҳозирги ривожланиш босқичидаги солиқ сиёсати позициясининг саккизта муаммоли йўналишини ўз ичига олган, Ўзбекистон шароитига мослаштирилган солиқ сиёсати муаммолари ва номутаносибликларини баҳолаш бўйича муаллифнинг ёндашуви ишлаб чиқилди. (5-расмга қаранг).

5-расм. Ўзбекистон солиқ сиёсатининг асосий муаммоларини гуруҳлаш ¹³⁰

I-гуруҳ элементлари таркибида солиқ маъмуриятчилигини ташкил этишнинг эскирган тамойилларига асосланган жорий сифат даражаси ва тақдим этилаётган солиқ хизматлари доирасидаги камчиликлар, солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятларини ихтиёрий равишда бажариш учун комплекс хизматлар кўрсатилишини таъминлашга тўсқинлик қилувчи бир қатор омиллар аниқланди.

Солиқ маъмурчилиги ва солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатишни рақамлаштириш бўйича сўнгги икки йил ичида “катта сакраш” амалга оширилиб, Маълумотларни қайта ишлаш марказининг қуввати 8 бараварга оширилди, хотира ҳажми эса 4 петабайтга етказилди. Бу, ўз навбатида, биринчидан, солиқ тўловчиларга рўйхатдан ўтиш, иккинчидан, солиқ режимини танлаш, учинчидан, бюджет билан муносабатларини онлайн кузатиб бориш, ҳисоботларни шакллаштириш ва топшириш, тўртинчидан, солиқларни тўлаш, ўзининг шахсий кабинетини орқали дунёнинг исталган нуқтасидан

¹³⁰ Муаллиф томонидан тузилган.

электрон тарзда маслаҳат олиш ва солиқ мажбуриятларини бажариш имконини берди. Бу бизнес жараёнларини тўлиқ автоматлаштиришга, солиқ тўсиқларини бартараф этишга, яширин иқтисодиётни камайтиришга ва кадрлар салоҳиятини мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Хулоса ва таклифлар.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, яширин иқтисодиётни қисқартиришда тегишли вазирлик ва идоралар билан ҳамкорликда ишларни ташкил этиш чораларини кўриш юзасидан қуйдаги таклифларни беришимиз мумкин.

барча мамлакатларда, жумладан, республикамиз солиқ тизимида давлатнинг солиқ сиёсатининг ишлаб чиқилиши ва уни амалга ошириш жараёнларини баҳолаш унинг кейинги босқичларини тўғри белгилаб олишга имкон бериш билан биргаликда, умумий тарзда миллий иқтисодиёт даражасида амалга оширилаётган иқтисодий сиёсатнинг самарасини баҳолашга ҳам хизмат қилади. Бу эса давлатнинг солиқ сиёсатининг стратегик мақсадларга эришаётганлиги ёки эришмаётганлиги баҳолашни мунтазам равишда илмий жиҳатдан таҳлил этган ҳолда баҳолаб боришни тақозо этади.

Adabiyotlar/Literatura/Reference:

Carlos Silvani and Katherine Baer. (1997) *Designing a Tax Administration Reform Strategy: Experiences and Guidelines*, IMF. 36 pages.

Байбородина В.Г. (2010) *Налоги и налогообложение: учебное пособие / Хабаровск: РИЦ ХГАЭП, 108 с.*

Богатырева Е.Н. (2014) *Теоретические детерминанты налоговых реформ. ISSN 2221-7347 Экономика и право.*

Гончаренко Л.И. (2021) *Главная задача ФНС – сделать налогоплательщика законопослушным.*

Громов В. В. (2020) *Налоговая конкуренция в России на разных этапах развития налоговой системы // Финансовый журнал. –Т. 12. № 1. С. 41–57.*

Дементьева Н.М. (1689) *налоговая политика государства. https://nsuet.ru/science/publications/science_notes/issue.php?ELEMENT_ID=1689,*

Журавлева, Т.А. (2007) *Налоговая составляющая экономического роста [Текст] / Т. А. Журавлева //Финансы и кредит, – № 13 – с.36-40*

Карп М.В. (2001) *Налоговый менеджмент: Учебник для вузов. – М.: Юнити-дана, -39 с.*

Кудбиев Ш.Д. (2022) *Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ қўмитаси раиси Ш.Д. Кудбиевнинг МДХ мамлакатлари солиқ хизматлари раҳбарларининг Мувофиқлаштирувчи кенгаши доирасидаги нутқи материалларидан. Минск шаҳри. 2022 йил 5-6 ноябрь*

Қарор (2018) *Ўзбекистон Республикаси Президентининг йил 26 июндаги “ПҚ-3802-сон қарори.*

Майбуров И.А. (2007) *Налоги и налогообложение: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям; под ред. И.А.Майбурова.-М.: юнити-дана, -655с.*

Сборник (2017) *Сборник статей IX Международной научно-практической конференции молодых налоговедов. Актуальные проблемы налоговой политики: (Минск – Москва – Екатеринбург – Иркутск – Владивосток, апрель 2017 г.). / Школа экономики и менеджмента. Владивосток: – 359 с.*

Стиглиц Дж. (1997) *Экономика государственного сектора. М.: МГУ, ИНФРА-М., С. 471.*

Фармон (2021) *Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 7 сентябрдаги ПФ-6307-сон фармони.*

Чугунова А. А. (2019) *Повышение имиджа и престижа работы в налоговых органах как важный элемент сильной системы налогообложения. Ж. Молодой ученый. - № 42 (280). – С. 136-138. электронный ресурс – URL: <https://moluch.ru/archive/280/63108/> (дата обращения: 11.01.2023).*